Lergökarna

Sammanställt av Eva-Lott Grafman

Foto: Claes Skarin

I början av 1900-talet uppfördes de fyra bolagshus som kom att kallas Lergökar (se mer i Bolagshusen). Tre av husen ligger tillsammans på berget i Kleva Väster medan det fjärde ligger längs Släviksvägen (vägen fanns inte när husen byggdes). Det var enkla stugor byggda i tegel och cement på torpargrund. Den enklare stenhusmodellen kan ha kommit från Blekinge då det var ganska många stenhuggare som kom flyttande från Blekinge.

Husen var byggda som korshus och bestod av två rum och kök på ca 35 kvadratmeter med en oisolerad vind. Grunden utgjordes av utlagda huggna stenblock i fyrkant och där man sen la stockar som reglar mellan stenblocken och ovanpå det ett enkelt plankgolv. Väggarna bestod av två lager av tegel med en liten luftspalt emellan och puts på utsidan, så kallad revertering.

Innerväggarna i köket och innertaken i alla rum kläddes med pärlspånt, antingen som hel vägg eller som bröstpanel, som målades i linoljefärg som kanske också fernissades för att vara avtorkningsbar*. På innerväggarna i rummen spändes det kanske upp kraftigt papp, tapet eller tidningspapper. När masoniten kom till Sverige på 1930-talet blev det den vanligaste innerväggen då det var lätt att sätta tapeter på den släta ytan*.

Mosaik av tapeter från renovering av det större rummet i Bolagshus 1. De mörka tapeterna är de äldsta, även taken var först målade i en ljusbrun färg. Foto: privat

Man kan lätt förstå att de grå husen fick namnet lergökar. I församlingsböckerna benämns lergökarna som Bolagshus nr 1, nr 4, nr 6 och nr 7. Nummer 1 är ensamhuset och det övriga de tre sammanhållna bostäderna. Det är lite oklart vilket hus som har vilken benämning i församlingsböckerna. Troligen är bolagshus nr 6 mittenhuset men i numren på de två övriga husen har studiecirkeln inte lyckats lista ut. Att numreringen är otydlig kan ha berott på att man hyrde husen av AK Fernströms stenhuggeribolag och att prästen i Bro församling inte riktigt höll koll på vem som bodde var.

I studiecirkeln har det berättats om att husen var dragiga och i församlingsböckerna kan man se att det var stor omsättning på boende i Lergökarna. Trots att husen var små och dragiga var det ibland stora familjer som bodde i husen. I Bolagshus nr 1 flyttar det 1908 in en familj med fem barn och de får tre barn till under perioden de bor där fram till 1914 och i Bolagshus nr 7 bor det en familj med totalt nio barn***. För att få sovplats för alla täcktes golvet på natten med madrasser som under dagen staplades på hög. Utdragssoffor och byråar fungerade också som sovplats och småbarnen kanske sov i vaggor som hängdes i taket****. Under många år kan man i församlingsböckerna se att även i dessa små hus hyrdes ett av rummen ut till ensamma stenhuggare eller till små familjer.

Under 1950-talet började A.K Fernströms stenbolag att hyra ut husen till sommargäster och idag är de tre sammanhålla husen fritidsbostäder medan det enskilda huset är åretruntbostad.

Foto: Claes Skarin

Lergökarna i vintervila, januari 2026

Foto: Eva-Lott Grafman

KÄLLOR:

*ANNA HAMMERLING, UPPSALA UNIVERSITET 2020; KÖKETS VÄGGBEKLÄDNAD I SVENSKA HEM MELLAN 1890-1920

**HTTPS://SV.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/MASONITE

***HTTPS://APP.ARKIVDIGITAL.SE

****HTTPS://POPULARHISTORIA.SE/VARDAGSLIV/HYGIEN-HALSA/SA-HAR-VI-SOVIT-GENOM-SEKLERNA